

VENKOVSKÁ KRAJINA POD DROBNOHLEDEM

METODICKÝ LIST – MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ

„Náš tým se skládá z pěti členů. Jsou to: Kuba Pešek jako kartograf, Tereza Svobodová jako navigátor, Tereza Chladová a Kačka Šebestová jako fotografové a já, Lenka Larvová, jako dokumentátor. Náš tým má barvu oranžovou. Tuto barvu vybrala Terka Svobodová. A teď něco z cesty 4. června, po které teď jdeme s GPS. Terka Svobodová je bezvadný navigátor. V týmu si různě vyměňujeme role. Chvilku si zkusíme GPS, pak zase mapy, no, v mapách se moc nevyznám. Za chvilku nás Terka Chladová upozorní, že v dálce vidí srnu, a fotografové se hrnou dopředu. Přijdeme k mostu a vidíme bobří hráz. No, myslíme si, že to je bobří hráz. Ale zjistili jsme, že to není bobří hráz, ale že to jsou popadané větve. O kousek dál jsme našli plno oštěpků a okousaných větví. Terku Chladovou napadlo, že vezme pár oštěpků do pytlíčku. Ted' jdeme k lesu. Jsme u lesa a už vidíme okousané stromy od bobra. V lese jsme našli plno jiných okousaných větví a okousaných kmenů. Dále tu jsou podél potoka oštěpky od bobra a v bahně jsme našli obtisknuté drápy. Právě jdeme na svačinu. Všichni se už těší, až si otevřou boxík se svačinou. Po svačině si na pátek připravujeme úkoly pro německé děti.“

Lenka Lavrová, 4. ročník ZŠ Kdyně

Právě jste dočetli část záznamu jedné z žaček, která prováděla se svými kamarády průzkum na území nedaleko obce Všeruby, asi 8 km od Masarykovy základní školy Kdyně, kterou navštěvuje. Přijměte jej prosím jako ukázkou výuky, která využívá principů místně zakotveného učení. Proč?

Nejdříve se seznamte s několika málo informacemi o projektu (pokud vás zaujmou, dočtete víc na <http://www.cestykrajinou.cz/projekty/po-stopach-bobra/>). Žáci čtvrtých ročníků obdrželi letos v květnu pozvánku k mezinárodnímu výzkumu vybraného živočišného druhu. Na základě dopisu se doma nejdříve zamysleli nad tím, jaké mají schopnosti nebo dovednosti, které mohou nabídnout při bádání v terénu. Při úvodní hodině se dozvěděli od lektorek Občanského sdružení Ametyst více informací a na základě skutečných novinových článků poznali, o jakého živočicha se jedná i že se dostává do střetu s člověkem. Předmětem prvního setkání byly – mimo jiné – konflikt mezi potřebami člověka a bobra evropského, rozdělení do skupin a přidělení jednotlivých rolí podle individuálních schopností žáků. Poté následoval výzkum lokality, který prováděli přímo žáci. Na jeho základě připravili exkurzi pro své kolegy – badatele z Bavorska. Do třetice všeho dobrého navštívili žáci z kdyňské školy Arnschwang, kde pátrali po stopách bobra na německé části hranice. Výsledkem společného snažení je knížka o bobrovi a jeho výskytu v okolí Kdyně a Arnschwangu. U Všerub vznikne na základě žakovského mapování stop netradiční naučná stezka.

Vzpomínáte ještě na otázku proč? Proč právě takovou výuku můžeme spojit s pojmem místně zakotvené učení? Slůvko místně charakterizuje vazbu výuky na místo, ve kterém žáci žijí a učí se, v našem případě Všeruby u Kdyně. Výuka se vztahuje k reálné situaci, k výskytu bobra a jeho dalšímu šíření ve zkoumané oblasti. Zvolené téma ovšem není zakotveno jen v místě školy, ale také v základních školských dokumentech, v našem případě v rámcovém vzdělávacím programu pro základní školu, odpovídá výstupům vzdělávacích oblastí Člověk a jeho svět (např. žák zkoumá základní společenstva ve vybraných lokalitách regionů..., porovnává na základě pozorování základní projevy života na konkrétních organismech...). Na tyto výstupy pak žáci navazují také na 2. stupni základní školy ve vzdělávací oblasti Člověk a příroda (např. žák odvodí ze závěrů pozorování) pozorování základní projevy chování živočichů v přírodě, na příkladech objasní jejich způsob života a přizpůsobení danému prostředí).

Že to celé zní příliš složitě? Pojďme se tedy společně podívat na několik základních principů místně zakotveného učení a na možnosti jejich využití ve výuce. Nebo to není nic překvapivého a nového?

Přesto přijmete pozvání k dalšímu čtení, které bude možná opakovaním, ale třeba objevíte i novou inspiraci.

Místně zakotvené učení (angl. *place-based education, place-based learning*) je pedagogický přístup, jehož vzdělávací obsah se váže k místu, kde žáci žijí. Pro výuku využívá aplikovaných pedagogických metod s důrazem na praxi, jako jsou například: projektové vyučování nebo badatelsky orientované činnosti. Tento přístup je zaměřen na podporu vztahu žáka k místnímu prostředí a jeho zájem o udržitelný rozvoj tohoto místa i v budoucnosti.

„Přístup představovaný místně zakotveným učením využívá vztah, který mají lidé ke své obci, s cílem dosáhnout ekologické a kulturní gramotnosti a současně naplnit řadu cílů v oblasti ochrany přírody a zodpovědné správy obce.“

Blažena Hušková

CÍLE MÍSTNĚ ZAKOTVENÉHO UČENÍ

Podívejme se společně na cíle, které místně zakotvené učení sleduje:

(cíle jsou formulovány na základě semináře Blaženy Huškové, 8. 7. 2013 v Prusinách)

kvalita studijních výsledků žáků

zlepšení života v obci

silný sociální kapitál
zdravá a diverzifikovaná místní ekonomika
sociální spravedlnost

kvalita životního prostředí

udržitelná škola a obec
čistá voda a vzduch v místě
snižování negativního vlivu obce na životní prostředí lokálně i globálně

Při pečlivém přečtení cílů místně zakotveného učení se nám jistě připomenou tři pilíře udržitelného rozvoje – environmentální, ekonomický a sociální. Slůvko udržitelný rozvoj ostatně obsahuje i jedna z definic místně zakotveného učení uvedená výše. Nahlédneme-li do platného rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, najdeme toto téma nejpodrobněji zpracováno v průřezovém tématu Environmentální výchova.

„Environmentální výchova vede jedince k pochopení komplexnosti a složitosti vztahů člověka a životního prostředí, tj. k pochopení nezbytnosti postupného přechodu k udržitelnému rozvoji společnosti a k poznání významu odpovědnosti za jednání společnosti i každého jedince.“ (RVP, s. 113, více viz <http://www.nuv.cz/file/433>)

Místně zakotvené učení je tedy dobrým způsobem, jak naplňovat cíle rámcového vzdělávacího programu (potažmo školního vzdělávacího programu), a nepředstavuje s ohledem na výukové cíle základního vzdělávání nic nadbytečného a neužitečného.

MÍSTNĚ ZAKOTVENÉ UČENÍ JE (MLUVÍME O ZÁKLADNÍCH PRVCÍCH)

Zakotvené v místě

To znamená, že je vzdělávací obsah tvořen především tématy, která se přímo týkají místa (obce), kde se žáci učí a kde žijí.

Multigenerační a multikulturní

Místně zakotvené učení nabízí propojení více věkových nebo kulturních skupin, například mohou žáci získávat informace od starších – beseda s místním včelařem jako součást projektu zaměřeného na vybudování včelína ve školní zahradě. Jednoduchou ukázkou i s metodikou hledejte třeba na <http://vkod.cestykrajinou.cz/metodika.html>, v části strukturované rozhovory, zde se žáci zabývali porovnáním cesty do školy své a svých rodičů nebo prarodičů.

Založené na partnerství

Výuka v duchu místně zakotveného vyučování využívá k řešení úkolů spolupráci s různými partnery. Námětem do výuky může být například začlenění bylinek do jídel ze školní kuchyně. Žáci nejdříve spolupracují s kuchařkami a zjišťují, které druhy bylinek by chtěly mít kuchařky k dispozici, diskutují s nimi případně o začlenění nových druhů. Poté, co ve škole vznikne bylinkový záhon a byliny jsou již dospělé k využití, proběhne první slavnostní ochutnávka, kterou je možné spojit se dnem otevřených dveří, s prohlídkou školní zahrady.

Projektově a badatelsky orientované

Vhodnými metodami pro uskutečnění výuky s principy místně zakotveného učení jsou projektové vyučování (další informace hledejte v metodickém listu http://labyrinth.ametyst21.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/38-metodicke-listy nebo na <http://www.projektovavyuka.cz>) a badatelsky orientované činnosti (inspirovat se můžete na <http://www.badejmespolu.cz>). Při těchto metodách je žák aktivní součástí výuky, řeší konkrétní problém, který je navázán na místo, ve kterém žije.

U starších žáků je vhodné, aby sami vybrali a pojmenovali problém k řešení (jak postupovat čtete na http://ssr.cestykrajinou.cz/metodiky/ssr_vybirame_problem.pdf).

Relevantní pro žáky

Žáci jsou k učení motivováni zejména takovým obsahem, který si sami vymyslí nebo vyberou z více možných témat. Jakým způsobem je to možné udělat v případě výchovy k demokracii, se dozvíte na <http://kds.cpkp-zc.cz/>.

Oceňované těmi, kdo plánují a realizují rozvoj obce a školy

Místně zakotvené učení spočívá také ve spolupráci a prezentaci své činnosti představitelům obce (popř. městské části), ideální je jejich zapojení do samotné výuky (beseda, dopis starostovi, setkání se zastupiteli obce, realizace žákovského návrhu atp.). Důležité je nezapomenout informovat také rodiče žáků (často v menších obcích koresponduje s těmi, kdo realizují rozvoj obce) tím nejjednodušším způsobem, jako jsou nástěnky, osobní informace na třídních schůzkách nebo aktuality na webových stránkách školy.

Mezioborové

Při výuce s využitím principů místně zakotveného učení se žáci dotýkají mnoha oborů. Pro příklad se můžeme zamyslet nad tématem zimního přikrmování ptáků. Nejprve se budeme se žáky zabývat okolnostmi, kdy ptáci přikrmování vyžadují (prvouka, přírodopis). Během vycházky pozorujeme, kde se ptáci vyskytují a kam by bylo vhodné umístit krmítka (prvouka, přírodopis). Sepíšeme a spočítáme potřebný materiál k výrobě (pracovní vyučování, matematika). Vyrobíme krmítka (pracovní vyučování, výtvarná výchova). O instalaci krmítek informujeme prostřednictvím článku, žáci napíší reportáže (český jazyk) atd.

Založené na spolupráci

Při výuce s principy místně zakotveného učení často využijeme skupinovou práci. Důležité zjištění pro žáky je, že schopnosti každého jsou využitelné ve prospěch skupiny. Proto připravíme takovou skupinovou práci, kdy se žáci ocitnou v rolích, které jim umožní projevit jejich speciální schopnosti. Vrátime se k příkladu v úvodu – hledání stop bobra u Všerub: zde žáci obdrželi motivační dopis, po jehož přečtení se měli zamyslet nad tím, co by při výzkumu nejraději chtěli dělat, co je těší a umí to. Při samotném výzkumu měl pak každý žák svou roli, pouze spoluprací mohli dospět ke společnému výsledku, nalézt stopy bobra, připravit exkurzi pro německé kolegy a shromážděná data publikovat v tzv. Bobří knize.

Reflektující

Obsah a metody výuky neplují takřkajíc ve vzduchu, nejsou voleny nahodile a ani nemají představovat práci navíc. Při přípravě výuky vycházejme z místních témat, ze školských dokumentů (RVP, potažmo ŠVP školy), není to nadstavba běžné výuky, ale její součást.

Postupně narůstající obsah

Pro začátek je vhodné zvolit jednoduchý problém k řešení, téma, které žáci snadno pochopí a zažijí úspěšné řešení, dosáhnou cíle výuky. Teprve poté můžeme postupně rozvíjet téma v návaznosti na rozšiřující se znalosti a dovednosti žáků. Jako příklad můžeme vzpomenout školní zahradu. Na začátek snadno na kompostu vypěstujeme dýni (úprava kompostu, předpěstování sazeničky ve třídě, výsadba na kompost, pozorování růstu, po prázdninách sklizeň, společné vaření atp.), než se pustíme do zakládání záhonu, nebo dokonce do komplexního řešení využití školní zahrady a jejích zásadnějších úprav.

JAK ZAČÍT?

Prostřednictvím principů místně zakotveného učení můžeme zpracovat celou škálu témat, od těch nejjednodušších až po ta složitější. Je vhodné začít postupně, nejdříve zařazováním místních příkladů a zkušeností do výuky.

Zabýváme-li se například chráněnými druhy živočichů, hledejme v první řadě druh, který se vyskytuje v nejbližším okolí školy. Na jižním Plzeňsku se mohou žáci zabývat například kuňkou žlutobřichou, která obývá několik míst. Postupně můžeme ve výuce zařazovat složitější a dlouhodobější témata až těm nejobtížnějším, příkladem z jižního Plzeňska je záměr stavby větrných elektráren u Strážovic (více viz <https://www.facebook.com/stopvetrnyelektrarnamstrizovice>). Tuto skutečnou událost můžeme spojit s tématy, jako je získávání energie, obnovitelné zdroje energie, zapojení občanů do rozhodování v obci, ochrana biotopů atp. Jak bylo uvedeno již v předchozích řádcích, nejnáročnějším, ale zároveň také nejefektivnějším je řešení konkrétního problému v obci, kde se škola nachází.

S narůstající složitostí tématu a způsobu jeho zpracování samozřejmě narůstají také nároky na čas a energii učitele, které jsou potřebné na přípravu a plánování takové výuky. Nesmíme ovšem zapomenout, že je zde ještě jedna přímá úměra, ta nejdůležitější: roste užitek pro žáky, kvalita učení, znalostí a dovedností.

VYZKOUŠEJTE

Zpestření školní zahrady nebo veřejného prostranství

Pozemek školní zahrady nebo ještě lépe vybrané veřejné prostranství v obci představuje vhodný prostor pro uskutečnění projektové výuky s využitím principů místně zakotveného učení. Řešíme-li se žáky například neupravenou návěs a záměr, jak ji učinit přívětivější, uskutečňujeme tzv. servisní učení – uskutečňujeme projekt, který má praktický význam pro obec.

Trvalkový záhon

Veřejné prostranství nebo školní zahrada jdou upravit a zpestřit vybudováním trvalkového záhonu. Trvalkový záhon s vhodnou druhovou výsadbou kvete prakticky po celý rok. Je nejen krásný, ale rozšiřuje možnosti pastvy včel a motýlů.

NÁVRH KROKŮ VEDOUČÍCH K ZALOŽENÍ TRVALKOVÉHO ZÁHONU

1. Zahrada nebo návěs?

- hledání vhodného místa pro založení záhonu (procházka po vesnici, školní zahradě)
- určení místa (domluva se starostou, konzultace se zahradním architektem)
- zákres záhonu (vytyčení záhonu v plánu obce nebo zahrady)

2. Plánování a publicita

- žáci navrhují podobu záhonu vč. druhů rostlin (kreslení, koláže, myšlenkové mapy, malba)
- záhon je možné tematicky zaměřit (byliny, motýlí pastva, babiččina zahrádka, bylinná lékárna, dětská zahrádka, barvířská zahrádka)
- setkání se zahradním architektem a společné dokončení osazovacího plánu
- konzultace se zahradníkem nebo zahradním architektem o postupu při založení záhonu (inspiraci hledejte také na <http://www.cestyzahradou.cz>)

3. Bez peněz to nepůjde

- kalkulace potřebných nákladů (sazenice nebo semínka rostlin, mulčovací materiál, kameny atp. podle plánu)
- představení projektu starostovi, zastupitelům obce, bude moci obec přispět?
- představení projektu rodičům nebo při veřejném setkání – možnost sehnat prostředky prostřednictvím darů (snadno půjdou sehnat právě semínka nebo sazenice, cibulky)
- využití projektové výzvy (např. obce, Nadace partnerství, kraj, MŠMT)

4. Založení a osázení záhonu

- příprava a šíření pozvánky pro dobrovolníky, kteří pomohou při založení a osázení záhonu (rodiče, prarodiče, zájmové spolky)
- samotné založení a ve vhodnou chvíli i osázení záhonu
- na záhon je možné umístit cedulky se jmény rostlin

5. Slavnostní otevření záhonu a ostatní publicita

- společné setkání u záhonu při příležitosti jeho slavnostního otevření, poděkování všem, kdo se záhonem pomohli
- reportáže z tvorby na stránkách školy, fotogalerie

6. Další život záhonu

- je třeba naplánovat a zajistit následnou péči o záhon
- jak budeme využívat záhon pro své vzdělávání (pravidelná pozorování, obnova rostlin, rozšíření druhové pestrosti)

Záhon a jeho založení je už poněkud složitější a delší výukový projekt. K tématu ozelenění obce nebo zpestření školní zahrady se ovšem nabízejí i jednodušší témata jako například:

- založení a rozmístění bylinných nebo květinových truhlíků
- výsadba cibulovin do zahrady nebo na veřejná prostranství
- výsadba stromu nebo skupiny keřů
- tvorba malé suché zídky (hromádky kamenů) osázené třeba mateřídouškou nebo jinou teplomilnou bylinou
- tvorba a rozmístění krmítek a píték pro ptáky (viz http://labyrinth.ametyst21.cz/index.php/ke-staeni/cat_view/38-metodicke-listy Ptáci – budky a krmítka, Ptáci – pítka a koupátka)
- tvorba úkrytů pro hmyz

Pokud jste dočetli až sem a máte ještě chuť studovat dál, využijte nabízené zdroje informací. Věříme, že vás principy místně zakotveného učení zaujaly a cíleně je začleníte do výuky.

ZDROJE INFORMACÍ PRO DALŠÍ INSPIRACI

<http://ssr.cestykrajinou.cz/index.html>

Je projekt Občanského sdružení Ametyst a Centra pro komunitní práci, ke stažení zde najdete učebnici k území mezi Úhlavou a Úslavou, pracovní listy, úkoly a další metodiky k uskutečnění projektu ve vaší obci.

<http://vedadoskol.cuni.cz/interdisciplinari-seminare/mistne-zakotvene-uceni-vyuka-pomoci-regionalnich-materialua-a-pripadovych-studii>

Jsou stránky projektu Věda do škol, jehož součástí byly i různé interdisciplinární semináře, jeden z nich byl zaměřen právě na místně zakotvené učení. Pod anotací semináře najdete ke stažení příručku ve formátu PDF, která se tématu věnuje podrobně.

https://otik.uk.zcu.cz/bitstream/handle/11025/3188/BP_J_Michalkova.pdf?sequence=1

Je bakalářská práce zaměřená mimo jiné na vztah žáků k místu, ve kterém žijí, věnuje se venkovským školám a místně zakotvenému učení.

<http://clanky.rvp.cz/clanek/o/z/12983/ZAKLADY-VZDELAVANI-PRO-UDRZITELNY-ROZVOJ.html/>

Je článek na portálu RVP, který je věnován udržitelnému rozvoji, kde je mimo jiné také stručná charakteristika místně zakotveného učení.

<http://www.skolaprozivot.cz>

Jsou stránky projektu střediska ekologické výchovy SEVER, který se metodou místně zakotveného učení zabývá. Najdete zde informace k metodice, jejímu využití v praxi včetně celé řady příkladů.

<http://eshop.nadacepartnerstvi.cz/ucime-se-dobre-rozhodovat-pro-budoucnost/d-70307/>

Zde můžete získat za symbolickou cenou publikaci k místně zakotvenému učení a zapojování občanů do dění v obci.

<http://www.extratrida.cz/>

Představuje projekt obecně prospěšné společnosti EDUin, který podporuje konkrétní aktivity žáků, jež směřují ke zlepšení života a životního prostředí v obci.

Vydáno v rámci projektu „Venkovská krajina pod drobnohledem“
CZ.1.07/1.1.30/02.0050

Autor textu: Lenka Prunerová

Vydalo: Občanské sdružení Ametyst, Plzeň 2014

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ